

MATAJUR

GLASILLO SLOVENCEV V VIDEMSKI POKRAJINI

Leto XVI - N. 19 (334)

Udine, 16. Novembra 1965

Izhaja vsakih 15 dni

Manjšinska zaščita

Sprejet predlog slovenskega svetovalca

Ena izmed komisij deželnega sveta Furlanije Julisce krajine je razpravljala o predlogu svetovalca slovenske skupnosti dr. Škerka, po katerem naj bi po zakonodajni poti dosegli določeno zaščito manjšin. Škerk je namreč predlagal, da bi kazenski zakon izpopolnili in razširili tako, da bi zajel taka dejanja, ki izhajajo iz narodnostne mržnje in žalitve drugih narodnosti v državi. Tako naj bi zadela kazen »vsakogar, ki javno žali izročila, jek in kulturo narodnostnih in jezikovnih manjšin« in tudi »vsakogar, ki javno hujška k narodnosti ali plemenski nestropnosti in sovraštu«.

Svetovalec Šerk je v obširni obrazložitvi svojega predloga najprej poudaril, da ima dežela po svojem statutu pravico predlagati osrednji vladi v sprejem tudi take zakonske osnutke, ki zadevajo stvari, katere sicer ne sodijo v deželno pristojnost. Ena izmed takih zadev je tudi predlog zakona o zaščiti manjšin. Škerk je navajal, da je bilo v povojnih letih v Trstu in drugod dosti posamičnih pa tudi skupinskih primerov izzivanja in ščuvanja na narodnost in plemenski nestropnosti. Vzrok temu so ostanki fašistične miselnosti in vzgoje, pa tudi nacionalistične ideologije, ki je povzročila Slovencem v minulosti dosti gorja. Predstavnik slovenske skupnosti je ugotovil, da sicer večina prebivalstva obsoja taka početja proti manjšini, vendar so bile pred kratkim prav v Trstu organizirane akcije proti Slovencem; na teh akcijah so z besedami in napisimi ščevali k narodnostni mržnji ter žalili slovensko narodno skupnost. Tako početje po Škerkevih besedah škodi, mirnemu in omikanemu sožitju med obema narodnostima, kvarno pa lahko vpliva tudi na odnose med obmejnima državama. Posamezne skupine se ločujejo takih akcij, je dejal Škerk, ker jih ni moč po zakoniti poti preganjati. Škerk je v podporo svojega predloga navajal tudi določila posebnega statuta londonskega sporazuma in mirovne pogodbe, ki zagotavljajo enakopravnosti in pravice manjšine.

Za Škerkov predlog so glasovali predstavniki vseh strank v komisiji, razen neofašistov in liberalcev; vendar pa je liberalni predstavnik izjavil, da bi glasoval za predlog, če bi šlo samo za resolucijo, ne pa za osnutek zakona.

Odkritost, prisrčnost, obojestransko zaupanje in spoštovanje

Moro v Jugoslaviji

Srečanje s predsednikom SFRJ maršalom Titom - Utrjeno prijateljstvo med dvema narodoma - Naša jezikovna skupnost upa, da ji bodo priznane vse pravice

Obisk predsednika italijanskega ministrskega sveta Alde Mora, ki je te dni na povabilo predsednika jugoslovanskega izvršnega sveta Petra Stamboliča obiskal Jugoslavijo, je vzbudil veliko zanimanje ne samo v Italiji in Jugoslaviji, ampak tudi v drugih državah.

Voditelji narodov Socialistične federativne republike Jugoslavije so sprejeli Alida Mora z najvišjimi častmi, kakršnih more biti deležen tuj vladni poglavar.

Moro je bil v Jugoslaviji štiri dni: dva dni so trajali politični razgovori, druga dva pa je obiskal novi Sad, Zagreb in druga mesta.

Med slovesnim kosilom, ki ga je priredil na čast Moru maršal Tito, sta si državnika izmenjala tople zdravice. Maršal Tito je med drugim dejal:

»Z zadoščenjem moremo ugotovljati, da so naši narodi premagali to, kar je obremenjevalo preteklosti naše odnose in se zgradili trdne osnove za vsestransko prijateljstvo in obojestransko koristno sodelovanje. Danes je to sodelovanje visoko razvito na vseh področjih in prepričan sem, da bomo tudi v nadaljnjem sodelovanju lahko ugodno rešili še ostala odprta vprašanja med našima državama. To je v skladu s trajnimi interesu narodov naših držav in istočasno prispeva k stabilnosti razmer v Evropi in k naporom za zagotovitev miru na svetu. Primer uspešnega sodelovanja med našima državama z različnimi družbenimi sistemi je širšega pomena, ker kaže realnost in križnost politike koeksistence. Prepričan sem, da bo vaš obisk dal novo pobudo za razvoj medsebojnih odnosov in da ste se sami prepričali, da jugoslovansko ljudstvo goji do sosednega italijanskega ljudstva iskrene občutke spoštovanja in prijateljstva.«

Pozorno smo sledili obisk Mora v Jugoslaviji in smo bili seveda zadovoljni zaradi tolazljivih in plodnih rezultatov, do katerih je prišlo v političnih razgovorih med državniki Italije in Jugoslavije. V razgovorih se izraža resnična volja utrditi odnose v okviru politike odkritega prijateljstva in se tesnejšega ekonomskega sodelovanja.

Ker je bilo med razgovori govora tudi o narodnih manjšinah pričakujemo, da bo končno tudi slovenska jezikovna skupnost videmski pokrajine priznana kot tako in da bodo torej tudi te priznane vse pravice, ki jih jamči italijanska ustava in ki so potrjene tudi v členu 3 posebnega statuta dežele Furlanije-Julisce Benečije.

Še vedno so stvari, ki jih je treba urediti

Vprašanje obmejnih prehodov še odprtih

Stiki med našimi in jugoslovanskimi sindikalnimi predstavniki ter sodelovanje znanstvenikov - Vprašanje učilnic v Sv. Lenartu vsaj zasilno rešeno - Mladincem, ki hodijo v šolo, bi bilo treba pomagati - Davki v tipanski občini - V Velenju izdelujejo prve jugoslovanske pralne stroje

Z zadovoljstvom lahko ugotovimo, da mnogi dogodki v zadnjem času potrebujejo, kako se bolj in bolj utrijejo ter izboljšujejo odnosi med Socialistično republiko Slovenijo in avtonomno pokrajino Furlanijo-Beneško Slovenijo. Natančneje pogedano, gre tu za utrijevanje odnosov med Furlanijo in Slovenijo oziroma kar na kratko — za vedno boljše italijansko-jugoslovanske odnose. In naj ob tem še enkrat poudarimo naše zadovoljstvo: ti odnosi se razvijajo na temeljih obojestranskih spodbud in zaupanja.

Ko smo napisali gornjo ugotovitev, smo imeli kajpak v mislih tudi obisk predsednika Izvršnega sveta Socialistične republike Slovenije Janka Smoleta, ki si je nedavno tega med drugim ogledal podjetje »Rex« v Pordenonu. Eden vodilnih uslužencev tega podjetja — ing. Guido Zanussi — je pred kratkim obiskal Velenje, živahnno razvijajoče se industrijsko in rudarsko mesto v severni Sloveniji, ter je ob tej prilnosti spregovoril več besed o prijateljskem sodelovanju in o laskavih ocenah, ki jih že sedaj zaslužijo slovenski proizvajalci. Prav tedaj je namreč v velenjski tovarni »Gorenje« stekla proizvodnja prvih domaćih pralnih strojev, pri čemer so sodelovali tudi tehnični pordenonskega »Rexa«.

Na sindikalnem sestanku zastopnikov delavskih zbornic iz Trsta, Vidme, Gorice in Pordenona, ki je bil v Vidmu in kjer je udeleženec pozdravljal deželni občan Giust, so bili kot gostje navzoči tudi sindikalni predstavniki iz Slovenije. In še: v Slovenijo je odpotovala skupina

V odgovoru na zdravico se je Moro zahvalil za gostoljubnost in pozornost izkazano italijanski delegaciji in preko nje Italiji ter dejal, »da so ugodni razvoji medsebojnih odnosov med Jugoslavijo in Italijo na gospodarskem, kulturnem, političnem in znanstveno-tehničnem področju toliko pomembnejši, ker so zgled, kako države z različno družbeno ureditvijo lahko aktivno sodelujejo na svetu, v katerem mora biti trajni cilj pravični mir in napredok narodov. Ne bi mogel zaključiti, če ne bi posebno pozdravil vas kot človeka, ki se je v budih in kritičnih dogajanjih s svojimi dejanji dvignil do simbola hrabrosti in odločnosti v bordi za nacionalno neodvisnost svoje države, ko ste s svojim sodelovanjem na mednarodnem področju dokazali, da znate uskladiti moč stališč z modrim smislim za stvarnost in ki ste jo v svojem državniškem delu neuromno zavzemali in se zavzemate, da zagotovite Jugoslaviji boljšo in srečnejšo bodočnost.«

Pozorno smo sledili obisk Mora v Jugoslaviji in smo bili seveda zadovoljni zaradi tolazljivih in plodnih rezultatov, do katerih je prišlo v političnih razgovorih med državniki Italije in Jugoslavije. V razgovorih se izraža resnična volja utrditi odnose v okviru politike odkritega prijateljstva in se tesnejšega ekonomskega sodelovanja.

Ker je bilo med razgovori govora tudi o narodnih manjšinah pričakujemo, da bo končno tudi slovenska jezikovna skupnost videmski pokrajine priznana kot tako in da bodo torej tudi te priznane vse pravice, ki jih jamči italijanska ustava in ki so potrjene tudi v členu 3 posebnega statuta dežele Furlanije-Julisce Benečije.

Pismo SKGZ predsedniku vlade

*Spoštovani gospod Aldo Moro,
predsednik ministrskega sveta, - RIM*

Slovenska kulturno-gospodarska zveza, ki združuje važne kulturne, gospodarske in podporne organizacije slovenske narodnosti skupnosti v Italiji, pozdravlja Vaše potovanje v SFR Jugoslavijo, ker vidi tudi v tem znamenje nadaljnega izboljšanja odnosov med obema mejnima državama. Slovenska narodna skupnost v Italiji se dobro zaveda, kako so zanjo pomembni prijateljstvi in lojalni odnosi med Republiko Italijo in SFR Jugoslavijo. Zato po svojih močeh prispeva s konstruktivnim zadržanjem in dejavnostjo na raznih področjih k utrjevanju dobrega sosedstva.

Slovenska kulturno-gospodarska zveza je prepričana, da je želja obeh strani, da se ob Vašem obisku razčistijo razna vprašanja, ki so še predmet različnega gledanja, ali so ostala nerešena, v cilju da se odstranijo nadaljnje ovire za večje razumevanje in tesnejše zbljevanje. Ker vpliva tudi položaj narodnih manjšin na meddržavne odnose in je na tem področju kopica vprašanj nerešenih, sodimo, da bo na razgovorih med Vami in jugoslovanskimi državniki govora tudi o tem.

O teh vprašanjih je naša Zveza načelno in obširno razpravljala na dveh zasedanjih z Unijo Italijanov za Istro o splošnih vprašanjih in drugič na Reki o šolskih vprašanjih. Zaključki obeh zasedanj obsegajo pomemben material in so Vam bili dostavljeni.

S tem v zvezi želimo opozoriti na nekatera važna nerešena vprašanja slovenske narodne manjšine, katerih rešitev je zanjo življenskega važnosti:

Nujno bi bilo potrebno s posebnimi zakonskimi določbami zaščiti slovensko manjšino v tržaški, goriški in videmski provinci v smislu členov 3 in 6 republiške ustave Posebnega statuta londonske spomenice o soglasju in člena 3 Statuta dežele Furlanija-Julisce krajina.

Zakonske določbe naj bi zagotovile pripadnikom slovenske narodne skupnosti v Italiji pravico pismene in ustne rabe slovenskega jezika v javnih uradih in na sodiščih, pravico do javnih napisov v slovenskem jeziku, pravico staršev, da dajo svojim otrokom slovenska krstna imena, pravico do sorazmerne namestitve Slovencev v vseh javnih uradih in sodiščih, predvsem na tista mesta, kjer prihajajo v stik z občinstvom, uradno poimenovanje naselij, v katerih prebivajo Slovenci, s slovenskimi nazivi, zagotovitev slovenskim kulturnim, vzgojnim, podpornim in športnim ustanovam podpore iz javnih sredstev.

Razveljavljena bi moralna biti vsa tista zakonska določila, ki so v nasprotju ali celo prepovedujejo izvajanje navedenih pravic. Prepovedana bi moralna biti žalitev pripadnikov slovenskega naroda in ščuvanje narodnostne mržnje ter onemogočeno umetno spremištanje značaja etničnega ozemlja, kjer prebivajo Slovenci.

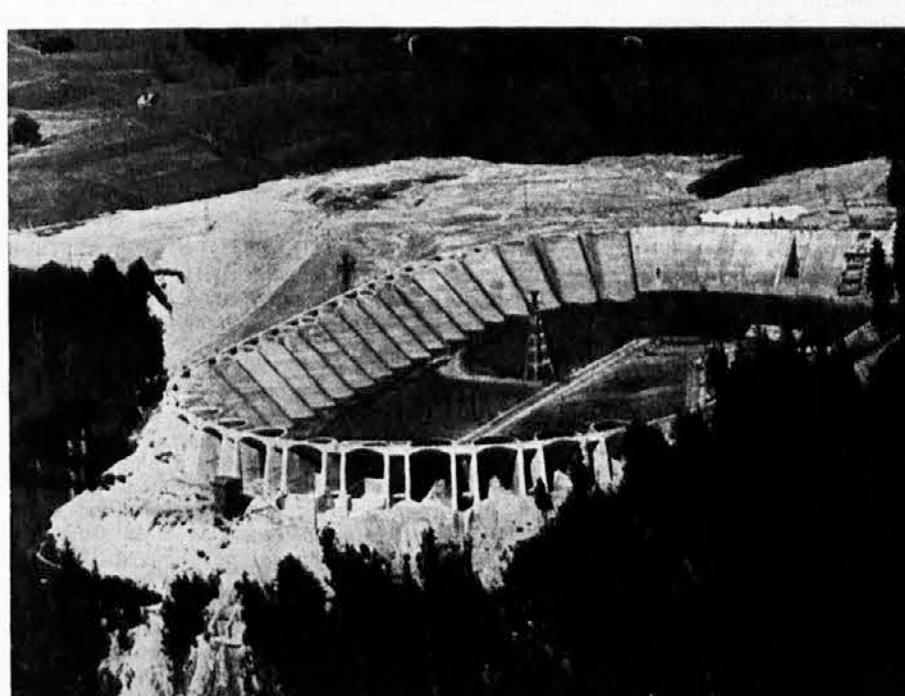
Zagotoviti bi bilo treba razširjenje šolskih ustanov v slovenskem jeziku na vsa področja, kjer prebivajo Slovenci in izpolnitve šolske mreže z ustanovitvijo strokovnih sol in tečajev raznih vrst in stopenj.

Spoštovani Gospod minister! Prepričani smo, da boste z razumevanjem pretehtali položaj slovenske manjšine in se zavzel za uresničitev potrebnih ukrepov. To je želja vseh pripadnikov slovenske narodne skupnosti, ker želijo s tem postati povsem enakopravni državljanji v primerjavi z državljanji italijanske narodnosti.

Pri vsem tem se pripadniki slovenske manjšine dobro zavajo svojih državljanских dolžnosti in bo potem njihov prispevek pri utrjevanju vezi med obema državama gotovo bolj ploden in učinkovit.

Trst, 6. novembra 1965.

HIDROCENTRALA V RUTAH

Tako je izgledal bazen hidrocentrale v Rutah v Kanalski dolini predno je nastala na dnu velika luknja, skozi katero je potem odtekel okoli 400 tisoč kubičnih metrov vode v hudournik Žlico.

Iz Kanalske doline

Voda iz bazena hidrocentrale v Rutah besno pridrvela v dolino

Okoli štiristotisoč kubičnih metrov vode je skozi razpoklino vdrlo v sotesko Žlice in od tam v Zilo. – Velik strah – Nobene žrtve – Turbine, zgrajene pred 14 leti, so bile že več mesecev popolnoma ustavljenе

Ljudje trbiške okolice so preteklo nedeljo prestali dosti strahu, ko so izvedeli, da je bazen hidroelektrične centrale v Rutah popustil in da uhaja iz razpoke, ki je dolga kakih 15 metrov in široka 3, z veliko hitrostjo ogromna količina vode. Biali so se, da se bo zgodilo nekaj podobnega kot pred dvema letoma v Vajontu, kjer je voda zaradi plazu pljusknila iz bazena in odnesla s seboj vasi Longarone in Erto-Casso. Strah je bil velik in tudi upravičen, saj bi lahko res prišlo tudi tukaj do prave tragedije.

Velikanski curek vode, ki je privrel iz razpoke, bi moral butniti prav v električno centralo, a se je na srečo obrnil proti nekemu varnostnemu zidu in je tako zadrževal sunek vode dokler je bil ta silovit. Centrala je bila tako deležna le brizga, ki je napravil luknjo, a ni poškodoval turbin.

Prav v trenutku, ko se je to dogajalo, je prišel mimo nek tehnik in takoj obvestil o dogodku delavce pri centrali, da so odprli bazen. Sreča pa še ni zapustila ta nesrečni kot: val vode je vdrl v Žlico prav na tistem mestu, kjer je obrežje najbolj skalnato in zato ni bilo večje škode.

Ko so delavci pri centrali odprli pregrade, so telefonirali organom javne varnosti in jih obvestili o dogodku. Novica se je hitro razširila tu in onkraj meje in ljudje so se pripravili tudi na najhujše. Na sre-

čo je vse končalo pri tem, brez škode, če izvzamemo škodo na drevoju. Bazen se je izpraznil v pičli ur. Napolnili so ga pred parimi dnevi po nalogu vodij ENEL, da se ne bi prihodnjem zimo pokvarilo betonsko dno.

Da se bo tu nekaj zgodilo, so ljudje predvidevali že dolgo. Bazen je zgradila SIAF (Società Idrolettrica Alto Friuli) leta 1951. Že pred sedmimi leti pa so zagledali na dnu velikansko špranjo, ki so jo morali potem zadelati s tonami cementa, v nedeljo pa se je napravila poleg prve še druga.

Zaradi nevarnosti, ki je pretila že dlje časa, je ENEL ukinila letos januarja meseca delovanje edinega generatorja, ki je deloval v centrali Plečut. Drugi generator je bil ukinjen že pred časom, ker je na večih krajinah popuščal teren. Delo, ki sta ga opravljala oba generatori,

ja, je potem prevzela pomožna centrala, kateri je dajala električno energijo italijanska železnica in neka avstrijska družba.

Zdi se, da so bili voditelji ENEL že dlje časa zaskrbljeni zaradi negotovosti bazena in so ga imeli namen podretti. Ker ni predstavljal velike nevarnosti — ne vemo kaj smatrajo za veliko nevarnost — so ga pustili, sedaj pa je prav gotovo zapisan podprtju, saj konec končev je bilo že od vsega početka njegovo delovanje le pomožno. Po mnenju SIAF, ki je zgradila to hidrocentralo, bi moral bazen dajati električno energijo kantirju v Kluži, kjer je bil v načrtu drug hidroelektrični bazen. Ko je začel delovati pa je nasprotno oskrboval Trbiž in naprave v rabeljskem rudniku, a le za malo časa. Na pogled je bil bazen kar dobro ohranjen, le dno je bilo krhko in preperelo.

Iz Nadiške doline

Mali obmejni promet

Mali obmejni promet skozi obmejne prehode v Beneški Sloveniji v zadnjih mesecih čedalje bolj narašča, kar znači, da postajajo prijateljske vezi vedno tesnejše in da je potreba eden po drugemu vedno večja. Še do nedavnega je prevladovalo število potnikov iz jugoslovanske strani, sedaj pa, ko so stopile v veljavno razne olajša-

ve, jih je velika večina iz italijanskega kraja. Meseca oktobra je bilo vsega skupaj kar 38.174 prehodov, od katerih 22.864 italijanskih državljanov in 14.532 jugoslovenskih, medtem ko je prešlo mejo iz kmetijskih razlogov 580 ljudi iz italijanske strani in 198 iz jugoslovenske.

Skozi posamezne obmejne prehode pa je bilo takole gibanje: skozi obmejni prehod v Štupci je bilo 33.169 prehodov, skozi Učjo 1.147 skozi Most na Nadiži v Platiših 630, skozi Robedische 1.225, skozi Polavo pri Čeplatiščih 464, skozi Solarje pri Dreki 684, skozi Klinac 162, skozi Mišček 314, skozi Kau 142, skozi Boketo pri Topolovem 40, skozi Dreko 90, skozi Zavarjan pri Klobučarjih, skozi Melino v Idrijski dolini pa 68.

Kal brez pitne vode

Ljudje iz Kalu prosijo že vrsto let, da bi jim ojačili vodovod, kajti ta, ki ga imajo, ne daje zadost vode, posebno v sušnih mesecih ne. Letos tudi cel oktober ni deževalo in zato so bili ne samo poleti, ampak tudi celo jesen brez vode. Biti brez vode pa je huda reč, posebno če pomislimo koliko jo potrebuje vsak dan družina, ki ima živino, otroke in morda vrt. Komun, pravijo, da nima denarja, a mi jim povemo, da so še druge blagajne, saj lahko pomaga tudi dežela ali pa država, saj so vsi, in torej tudi tisti iz Kalu, njeni sinovi.

SV. LENART

Zupan pri regionalnem prisredniku

Pretekli teden sta šla na župan Jožef Sidar in župan iz Grmeku Lucio Zufferli v spremstvu regionalnega svetovalca Romana k regionalnemu prisredniku za šolstvo Vicario in k prisredniku za javna dela Luigi Masutto. Razložila sta jim preče probleme, ki tarejo prebivalstvo Sv. Lenarta in grmeškega komuna in prosila naj bi dejela intervenirala za kar najhitrejšo rešitev.

Izpod Kolovrata

Ubil se je na pragu hiše

Kar verjeti ne moremo, da ne bomo nikdar več videli med nami 58 letnega Franca Trinka iz Cuodarja, ki smo ga videli še do včeraj veselega in zdrugega. Ker se je spotaknil na pragu hiše, je padel in z glavo udaril ob nek rob. Tako so ga peljali v čedadsko bolnico, kjer je pa ubogi mož, ne da bi prišel k zavesti, čez tri dni umrl. Bil je pošten in delaven mož in zato med vsemi priljubljen. Ljudje pomilujejo Trinkovo familijo, saj so v treh letih postali žrtve nesreč kar trije bratje.

NESREČA - Osemletni Mauro Dreščak je med igranjem padel in si zlomil levo roko. Padel je z galganice v šolskem odmoru. Ozdrvil bo v enem mesecu.

Tavorjana

Aleksija Cecona pripeljali domov

Pretekli teden so pripeljali na domače pokopališče posmrte ostanke Aleksija Cecona, ki je postal, kot smo že poročali, žrtev lednika v Mattmarku. Pogreba so se udeležili poleg velike množice domačinov tudi župan, viceprefekt dr. Piva in številni predstavniki raznih zvez in ustanov s svojimi praporji.

Komunski svet grozi z ostavko

Tavorjanski komunski svet je pretekli teden prekinil zasedanje v znak protesta proti premeščenju občinskega tajnika. Sporočilo o premeščenju so prejeli zvečer ob 18. uri, ko so se občinski svetovalci že zbrali za zasedanje. Župan je v imenu celotnega sveta takoj poslal prefektu telegram, v katerem mu je sporočil, da bo svet podal ostavke, če bo moral komunski tajnik zapustiti službeno mesto v Tavorjani. Komunski tajnik je bil namreč premeščen v Srednje, v Tavorjano pa bi moral priti Carlo Rizzi.

Iz Idrijske doline

V soboto 30. oktobra se je smrtno ponesrečil blizu Remanzacca 58 letni Jožef Simonetti iz Ibane. Ko se je peljal s kolesom, ga je zadel nek kamyon, ki je peljal proti Vidmu. Simonetti je umrl na licu mesta.

V bolnico je moral iti po prvo pomoč 30 letni Amelio Quercig (Kverčič) iz Čela zaradi ran po obrazu, ki jih je dobil pri nekem pretepu. Ozdrivil bo v desetih dneh.

BRDO V TERSKI DOLINI

Popravilo ceste

Ravno zadnjič smo pisali, da se ljudje zelo pritožujejo zaradi zavlačevanja s popravili ceste, ki vodi iz Brda v Sedlišče in potem naprej v Viskoršo, danes pa lahko povemo dobro novico, da so z deli pričeli tele dni. Dela je prevzelo gradbeno podjetje Acco iz Portogruara. Odpravili bodo tudi nekatere ovinke, da ne bo več toliko prometnih nesreč, ki se na tem kraju tako pogostoma dogajajo.

Ljudje pa sedaj želijo le lepega vremena, da bi z deli šli hitro naprej in nekaj naredili še predno zade sneg.

AHTEN

Spomnili so se padlih

Dne 25. oktobra se je vršila pred spomenikom padlih mala, a pomembna ceremonija, kateri so prisostvovali šolarji in zastopniki občinskih oblasti. Prebivalstvo Ahtenke občine pa je poklonilo artistič-

no vazo, da sedaj krasí spomenik, padlim, ki je bil restavriran.

Priprave za sagro

Letos pričakujejo ljudje bolj z velikim veseljem kot druga leta sagro sv. Andreja, ki bo koncem tega meseca. Že sedaj so ustanovili poseben odbor, ki bo skrbel, da bo sagra dobro izpadla. Pripravili bodo veliko tombolo, igrala bo godba na pihala, pekli bodo piščance in pokušali renomiran sir, ki ga bodo lahko zalivali s pristnim domaćim tokajcem.

Zadnje čase je ta sagra nekoliko opesala, zato pa se bodo letos tako bolj potrudili z upanjem, da se bo obnovila.

Sistemirali so važno cesto

Komunska administracija je dala sistemirati cesto, ki vodi iz Rekluža v Povoletto. Cesto so tudi asfaltirali in zato so zadovoljni tudi nedeljski izletniki, ki kaj radi zahajajo v te kraje.

Iz Rezjanske doline

Smrtna prometna nesreča

Vso okolico je zelo pretresla žalostna novica, da se je 28. oktobra smrtno ponesrečil 27 letni gozdni delavec Siega Colletto iz Učje. Peljal se je z motorjem s svojim prijateljem in blizu Žabnic je izgubil nad vozilom kontrolo in zapeljal v obcestni kamen in udaril z glavo ob tla. Medtem ko se je njegov prijatelj le malo opraskal, je Siega ostal na licu mesta mrtev.

Slab televizijski sprejem

Prebivalstvo doline Rezije težko čaka, da bodo namestili, kot je bilo obljudljeno, na hribu Rusgis, repetitor, da bodo bolje videli televizijo. Televizorjev je sedaj v Reziji kar precej in zato je res škoda, da ne morejo gledati oddaj.

Iz komunske seje

Na zadnjem zasedanju komunskega sveta, ki se je vršilo dne 11. novembra, so imenovali dr. Antonia d'Onofrio za občinskega zdravnika. Sprejeli so tudi načrt del za izpopolnitve osnovne šole v Stolbici in razpravljali še o drugih problemih, kakor o cesti Čenta-Učja in o apaltu službe za izterjevanje trošarinskega davka.

NEME

Pred kratkim smo imeli kar tri pare novičev: poročila se je šivilja Giuseppina Nimis iz Nem z zidarjem Francem Micconijem iz Vergnacco pri Reani, uradnik Edoardo Comelli s hišno gospodinjo Almo Nimis in frizerka Liliana Zamparatti iz Nem z uradnikom Antoninom Tomasellijem iz Palerma. Prijatelji želijo vsem mnogo sreče in zadovoljstva v zakonskem stanu.

NA KRATKO POVEDANO

ŠPETER - Ana Roza Tomazetič, starca 25 let, je padla in se udarila v glavo in opraskala po desnem kolenu. Ozdravila bo v 10 dneh.

AZLA - 58 letnemu Ivanu Meniču je prišlo na cesti slabo in je tako nesrečno padel, da si je zlomil desno nogo. Ozdravil bo v enem mesecu.

BREZJE - Po kratki bolezni je umrl 80 letni Vigilio Tomasino - Uhan. Nekaj časa se je zdravil v videmski bolnici, a ko so videli, da je bolezzen nezdravljiva, so ga pripeljali umret domov.

CENTA - Prejšnjo nedeljo so imeli birmo. Bilo je več kot 90 birmancev, ker so prišli tudi iz vasi okoliških občin.

Verske razmere v Beneški Sloveniji do leta 1866

Pokristjanjenje beneških Slovencev se gotovo ni izvršilo pred bitko pri Lavarjanu. Najstarejša cerkev je cerkev sv. Ivana v Landarski jami, o čemer priča še danes ohranjeni nagrobnik diakona Feliksa, ki je bil v njej pokopan in je umrl pred l. 720.

Cerkev sv. Petra (Eccl. S. Petri de Aligda cum capellis suis) in cerkev sv. Lenarta se prvič uradno omenjata l. 1192, ko ju je papež Celestin III. podredil čedadskemu kapitlju. Dotlej sta bili odvisni le od patriarha.

Sentlenartska župnija je bila ustanovljena najbrž poprej kot šempeterška. Upravljalji so jo vikarji čedadskega kapitlja. Samostojna župnija je od l. 1351. Vanjo so spadale vse »sosednje« Mjerske banke. Sosednje so župnika volile in predlagale v potrditev sprva patriarhu, pozneje kapitlju.

Poznana je prava med sosednjimi Landarske banke in kapitljem. Banka je izvolila svojega župnika, a kapitelj ni spoštoval starih pravic in je imenoval drugega župnika v Št. Petru. Pravde tudi patriarch ni mogel rešiti in je šla pred papeževega odpolca v Benetke.

V Št. Lenartu je »kropinjak« z letnico 1161, to je kamen, vizdan po te danji navadi v hišo za blagoslovljeno vodo. Po takratni navadi se je vsak pokrižal, ko je stopil v hišo. Tam je ohranjen tudi na pergamentu pisan cerkevni koledar iz XII. stoletja. Vanj so skozi stoletja zapisovali krajevne navade.

Vse kaže, da se pokristjanjenje Beneške Slovenije ni izvršilo iz Čedada, sicer bi bili podrejeni že spometači Čedada. Izvršilo se je po duhovnikih iz Istre in Dalmacije (skozi ves srednji vek in pozneje srečujemo imena duhovnikov iz Istre). Menda je patriarch sv. Pavlin sam prosil sv. Cirila in Metoda oz. njune naslednike v Istri, naj gredo misijonarit v Benečijo. Tudi po legendi sv. Cirila in Metoda sta se apostola na poti v Rim oglašila pri ogleskem patriarchu, da bi uredila spore za službo božjo med Slovenci.

Vizitor arhidiakon Missia pravi, da je našel še l. 1600 v župni cerkvi v Št. Petru »il tabernacolo del Ss. Sacramento da cornu euangelii more Sclauonic...«. Tak tabernakelj je še danes v Št. Petru, pri Sv. Lenartu in v Landarju. Pri drugi vizitaciji, l. 1743, nasteva že lesene tabernaklje sredi glavnega oltarja in ne več na steni na evangelijski strani »more sclauonic...«. L. 1602 našteva pri cerkvi sv. Jakoba v Brijalah »due camisi grossi alla schiaunesca«. Isto l. 1559 pri Sv. Lenartu in drugod.

V arhivu Šv. Petra ob Nadiži je še danes »Missale Romanum-Slavonicum idiomate, iussu SSDD. Papae Urbani VIII. editum — Tipis et impensis S. Congregationis de Propaganda fide — Romae anno 1741«. Istemu misalu je dana priloga z mašo sv. Simona z napisom: »Priloga misalu iz l. 1741 - župa S. Pietro degli Slavi« (Misal v glagolici, priloga v latinici!). Torej je še v 18. stoletju bil tak duhovnik, ki je maševal po latinskom obredu, a v staroslovenskem jeziku. Še več! Do l. 1933 so duhovniki brali evangelijski pri maši v slovenščini, pri obhajilu izgovarjali »Dominus non sum dignus« in vsa vprašanja in odgovore pri krstu — v slovenščini.

Terski Slovenci so pripadli mešanim farmam v Tarcent, Njeme, Athen in Fojdo. Župniki so se ob prevzemu fare obvezali vzdrževati duhovnike, večše slovenskega jezika (»Cum pacto debeatum tenerè apud se unum sacerdotem scaborum sumptibus suis iuxta consuetum«). L. 1607 so združili 10 slovenskih vasi ob Teru v »vicariatus scaborum«, dokler se ni l. 1736 in pozneje razdelil v več duhovnjikov.

G. Piccini navaja v svoji zgodovini župnije Faedis (Faedis - Notizie della Parrocchia, Udine 1934) poleg drugega: »Cerkvica sv. Petra v Fojdi, sezidana od slovenskih, vernikov v 13. stoletju, je bila posvečena ok. l. 1300 od škofa Petra Ivana iz Zadra. Okoli cerkve je bilo tudi pokopališče, v katero so nosili Slovenci svoje mrljice do prve svetovne vojne«. (str. 151-153) Isti popisuje na str. 76 pravdo tožiteljev-Slovencev, ki zahtevajo od župnika v Fojdi znanje slovenskega jezika, ker »spadajo pod to župnijo vasi... in ker prebivalci vasi, ki sledijo v seznamu, govorijo slovenski«. Pravda se je vršila l. 1502.

Mnogo pozneje, 10. okt. 1780, je župnik Gio. Comello podpisal izjavo: »Matična cerkev je vasi Fojda, kjer vsi govorijo furlanski; nasprotno pa v vaseh Podklap, Klobučna, Grmovščica, Ravne, Gradišča, Čenebla, Pedroža in Vile so vsi Slovenci in govorijo svoj jezik. Za duhovne potrebe so preskrbljeni z navadnimi duhovniki in s kaplani-pomočniki, ki jih spovedujejo in preidevajo...; in tako tudi v lastnih cerkvah jih učijo v njihovem slovenskem jeziku verske resnice, pod nad-

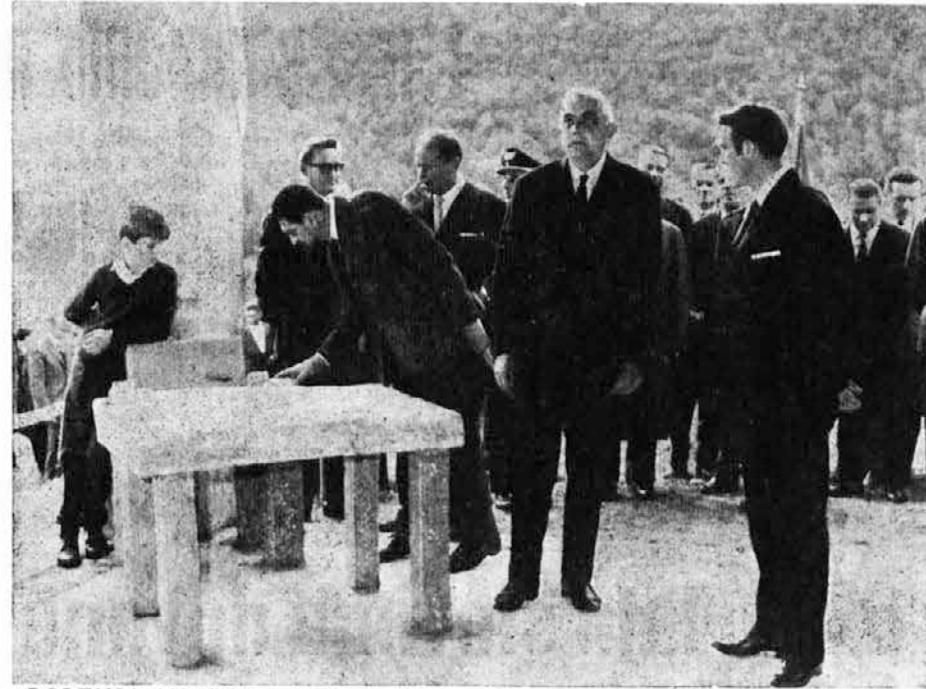
zorstvom župnika v Fojdi. Toliko v dokaz.« (Podpis)

V seznamu župnikov beremo od 1328 do 1920 (Piccini, str. 131) tudi imena župnikov, rojenih v Miljah pri Trstu, Kopru, Sibeniku, Dubrovniku, Kobariču, Krku, Zadru, Ažli itd. Zadnji slovenšči župnik je bil Jožef Bernik iz Sv. Lenarta († v Fojdi l. 1897). Njegov naslednik je imel za pomočnika Petričiča, in ta je bil zadnji.

Po ukinitvi ogleskega patriarhata je bila ustanovljena videmščka in goriška nadškofijska. Beneški Slovenci so prišli pod videmško nadškofijo, in sicer l. 1751.

Tudi sedaj so Slovenci v mešanih župnih odločeno terjali od župnikov, da spoštujejo njihov jezik v cerkvi in v sporih jim je nadškofijska ugordila.

Dr. Piccini pravi, da je prisel videmšči nadškof Sagredo l. 1789 birmat. Ob tej priliki je bil »navali slov. otrok, s starši in botri tako velik, da je moral nadškof prekiniti birmovanje in ga odložiti na četrto uro popoldne«. Popoldne, »ko so stražniki naredili nekoliko reda med množico Slovencev, je nadškof birmoval do ene ure ponocí.«

DOLENJA MJERSA: »Laštra« (kame rita miza) okoli ka tere so se nekdaj sestajali odposlanci »Mjerske banke«, ki so jo sestavljale vasi slovenske župnije Sv. Lenart, ki je ena najstarejših Beneške Slovenije.

Naš djelovac je na juškem lepuo sparjet

Teškuo je življenje naših ljudi po svetu. Sreča njih, de od mladih ljet so vajeni vsega potarpjeti in de od mladih ljet so se navadili teškega djela; zatuo povsod po svetu so poznani kot pošteni in dobri djelovci. Seveda so tudi izjeme, ampa je rjedko, de je med njimi kak »barufantar« ali lump.

Tri vasnjani so ostali brez djela, zaki centrala v Švici, kjer so bliži zaposleni, je bila končana. So šli gledati djelo v drugo mestu. Imprežar, h kateremu so se obarnili, jih je z gardo manjero zapodil. Naši djeluci gredo v bar, de v pivi zduše svojo slabu voljo. Za njimi stopi noter tudi imprežar, pri kate-

rem so bli malo prjet. Jih sliše slovensko govoriti med sabo. Tedaj vstane od svojega stolà, se jim približa in jim reče:

»Ma vi ste Slovenci! Sem mislu, de ste iz dežele, kjer imajo previč radi nuoze in premalo volje za djelat. Ne zamjertami. Pridite k meni, vse bomo uredili.«

In rjes, dobili so dobrò djelo in dobrò plačo, samou ker so slovensko govorili.

Človek, ki slovensko govoriti, je vreden vse časti, ker pripada ljudstvu, ki je že ubogo, ki nijema nič se naučiti od obednega družega.

rem so bli malo prjet. Jih sliše slovensko govoriti med sabo. Tedaj vstane od svojega stolà, se jim približa in jim reče:

»Ma vi ste Slovenci! Sem mislu, de ste iz dežele, kjer imajo previč radi nuoze in premalo volje za djelat. Ne zamjertami. Pridite k meni, vse bomo uredili.«

In rjes, dobili so dobrò djelo in dobrò plačo, samou ker so slovensko govorili.

Človek, ki slovensko govoriti, je vreden vse časti, ker pripada ljudstvu, ki je že ubogo, ki nijema nič se naučiti od obednega družega.

manjšino; uresničitev te pravice pa terja poleg omenjene gospodarske pomoči še uvedbo materinščine v šolah — edinole tako bo slovenska narodnostna manj-

BREG V TERSKI DOLINI: ta vas je že skoraj izumrla, ker so njeni prebivalci šli vsi od doma po svetu.

Kaj zasluži posebno pozornost

Beneška Slovenija in Rezija

Naziv, meje in razporeditev predgorja Julijskih Alp-Gorske kotline — Reki Ter in Nadiža — Pre-gled poljedelstva — Razmere v gozdarstvu in živinoreji — Odseljevanje in zmanjševanje števila prebivalstva

5.

Zares se zdi, kot da je vse to narejeno nalašč - zato da človeku v teh krajih ne bi preostalo nič drugega kot da si napolni prtljago in odrine v svet, kjer bo morda le dobil dela za svoje roke in si zagotovil življenjski obstoj!

Ko zaključujemo svoj opis razmer v hribovskem predelu Beneške Slovenije, kjer je stanje najbolj pereče - v teh krajih dejansko odmirata poljedelstvo in živinoreja, kraji so brez cest in vodovodov, ljudje komaj životarijo in se odseljujejo, industrije in trgovine tod ni — ko smo torej vse to povedali, je tudi naša dolžnost, da terjamo pomoč od državnih in pokrajinskih oblasti ter od poslovnih družb. Ta pomoč naj zagotovi osnovne pogoje za gospodarski in družbeni razvoj v teh krajih. Ta pomoč naj gre krajem, ki imajo hrkati tudi pravico do varstva kot področje z narodnostno

šina lahko ohranila mnoge dragocene kulturne in zgodovinske vrednote.

Mihove te parve suze

(pravca v nadiškem dialekту)

Se ne spominjam vic al je biu gor z Dreke al gor s Kravarja Miha Magrin, s katerim sma bla velika parjatelja v kasarni Alpinou, v Čedadu, v času te parve uojské, ljeta 1915. Vjen pa, de takuò milo pogledala an je takuò milo zatulila za slovo, de se mi je takuò usmilila, de so se mi vlike suze an buj sem jih obrisavu, buj so mi tekle.«

V kasarni nas je bilo puno Slovencu, smo se imjeli radi un kadar smo guorili med sabo se nam je zdjelo, de smo kù tadem. Miha an jest pa sma se imjela rada k brata, zmjeram sma bila kupe.

Oficijali so bli brumni in so nas imjeli še buj rad ku Lahe. Je biu med njimi pa tud adan tenente Slovenj iz naših krajev, ki je biu takuò preuzeten zastran tistih dvjeh srebarnib trakou gor na kapi, de ga je bilo špot bit Slovenj an njé nikul spregovorju še dne besjede po slovensko z nami an če njé muoru, nam nje paršu blizu. Kad je muoru bit med nami za vovo službę, je daržu gor ušesa an se je napenju, kù de b' biu kajšan general; kadar pa je biu med drugimi oficijali, je stav ponizo kù an čuk, njimar v strahu, de mu porečeo »šklaf«.

Za bit buj »brdk« an za buj pokrit njegà »slovenstvo«, je biu z nami močnuo ostar an narbuje biu vesel, kadar je mogu dat kajšno »punicijon« kajšnemu Slovenju.

Zastran tegà, de se je takuò »daržu« an de ga je bilo špot bit kar je biu, je biu ostuden Slovenjom an Laham; mi smo mu pravli »pavon« al pa »smrkovac«, Lah pa »kel pantalon di šklaf«. Mene in Miha nas je garduò gledu na posebno vižo, zatuò kier se njesma tresla od strahu pred njim an sma se posmihala odzad. Kier nješan dan njesma zadost hitro skočila na noge za mu narest' »saluto«, te smrkovac nama je biu dau vsakemu po pet dni »consegne«, an takuò, zavojo njegà prevzetenosti, sma muorla ostar zaparta v kasarni pet dni. Sevje sma zmolila marsikajšan »očenaš« pruot njemu, kadar nas njé ču, an če b'ga bila imjela gor v kajšnem patoku gor za Taurjano, b' ga bla pošteno ocabala.

V tistih petih dneh »punicijona«, sma si z Mihom trkaj povjedela, de bi jih bilo za dué velike bukve.

Narbuje s sarcan sem se muorlu posmejat, kadar mi je Miha pravu, de kadà so se mu parvikrat v življenu vlike suze.

»Moje dni«, je pravu Miha, »se njesem razjoku; nobedan nje nikul videu suze v muojih očeh. Še kadar mi je mama nategovala ušesa al pa oča mi jih basu gor po r..., njesem teu dat' gušta, deb' me vidli dlokat'. Kad je začela vojska an sem jim dajau rokò za slovo, sta tjeja muoj oča an moja mati cagat od žalosti an sta jokala na glas, de so jih čuli po vši vasi. Še buj močnuo je tulila moja jübca, ki sam jo meu poročit o puste. Se

vjé, de se mi je tajilo sarcé od žalosti, pa vsedno sem zadaržu suze. Kadar pa sem stopnu tjé na vrata od hljeva za pogledat še enkrat našo »Lisko«, me je tala takuò milo pogledala an je takuò milo zatulila za slovo, de se mi je takuò usmilila, de so se mi vlike suze an buj sem jih obrisavu, buj so mi tekle.«

»Al njé čudno tuò«, je šu na-prej Miha, »de kar nješta mogla né oča ne mati, kar njé mogla jübca, tuò je doseglja naša »Liska«. Nespašmetna krava mi je ta parva zdaria suze! Zarjes de, Buoh mi dà gnado se povarnit' damù po vojski, me bo špot priti pred muoje varnike, trkaj buj ki, kadar sem se razjoku, je bilo puno čec tam na pot, pred katerimi sem se hvalu, de ne znam jokat«.

Poslali so nas na fronto, Miha je biu preložen v drug bataljon an se njesma videla vic. Šelé po vojski sem izviedeu, de vasniki nješo mogli oponašati Mihu »kravij suze«, kier, sruota, je padu gor na Trentinskem frontu.

Lina je paršla iz šuole

Mala Lina je paršla iz šuole. Šla je k mami an jo vprašala: »Mama, zaki par nas ne govorimo ku šuoli? Mama an tata od Mari-luize govorita ku maeštra tu šuoli?«

»Vidiš, Lina, naš tata ima dva tičaca. Zaki obadva glih ne govorita. Tičado vješ, kdaj te pokliče tata, kad te pokličem jaz, čegli me ne vidiš. Poznaš me po glasu.«

Tudi dve vasi glih ne govorita. Par nas pravimo »ki s'djau?« Tam u vas par naši barbi pa prav'jo: »kaj s'djau?« Vsaka vas ima svoj glas.

Zavoj tega tud adno ljudstvo se loči od tega druga po glasu, po šprahi, ki jo govor. Mi govorimo slovensk, ker nismo Lah, Lah' ne govore slovensk, ker niso Slovjen.

Mari-luiza govor po belgijsk, ker nje tata an nje mama sta od tega ljudstva, ki u Belgji njimar živi. Tvoj tata an tvoja mama pa smo paršli iz slovenskih krajev taz Italje. Zavoj tega si ti Slovjenka an te ne sme bit' maj špot jezik, šprahi tvojega tata an name. Ce b' te bilo špot moje šprahi, te je špot mene. Tvoj tata je djejavac, če te bi blo špot djejavcu, bi te bilo špot tvojega tata, kjer on je djejavac.

»Sám, mama! Tičaci glih ne povejo, ker jih je Buoh takuo ustvaru. An Buoh je stuoru, de ljudje ne govore glih šprahi.«

»Prù si d'jala! Sadà pa pojdi se umit, da bos jedla, ker si gvišno lačna. Trkaj časa bit skorz brez jest; ko neče vzet s sabo vič kù adan tartin. An mama ji je nala adno šalco dobré an tople kuhinje...«

Podrobne in objektivne analize so že pred petnajstimi leti načakale obseg potrebnih finančnih sredstev za dejansko obnovo gospod

UN PROBLEMA SEMPRE DI ATTUALITÀ'

La lingua madre nella Slavia Friulana e nella Val Resia

Autorizzazione della Curia a usare in chiesa la parlata slovena? Tutto sta nell'incominciare: si spera che l'insegnamento venga impartito nella lingua materna

E' da sempre che noi insistiamo in merito alla difesa e tutela dei diritti della minoranza etnica slovena della provincia di Udine; ma soprattutto insistiamo perché questi diritti vengano riconosciuti, rispettati e fatti rispettare.

Infatti non è chi non sappia che, malgrado la bella cifra di quarantamila unità, i cittadini di parlata slovena della provincia di Udine non godono ancora degli elementari diritti inerenti appunto alla difesa e alla tutela del loro patrimonio etnico e culturale; diritti che invece in parte già beneficiano le minoranze etniche del territorio di Trieste e, in minor misura, della provincia di Gorizia.

Perchè — c'è da chiedersi — tale differenza di trattamento? In ultima analisi i cittadini di parlata slovena della provincia di Udine per il momento altro non chiedono che di usufruire degli stessi benefici cui attualmente godono le popolazioni di parlata slovena del goriziano e del triestino.

Non si può misconoscere, come qualcuno vorrebbe, e tra questi l'ex ministro Medici e il prof. Gianfranco D'Aronco noto ladista, che le popolazioni della Slavia Friulana e della Val Resia costituiscono delle vere e proprie minoranze etniche; minoranze che, vuoi per quanto sancito dalla Costituzione della Repubblica italiana, vuoi per quanto esprime l'articolo 3 dello Statuto Speciale della Regione Friuli-Venezia Giulia, non è lecito trascurare, e tanto meno ignorare, sia come comunità linguistiche che sotto l'aspetto economico e sociale.

E per non mancare al proprio impegno scritto e solennemente autenticato i due maggiori enti — Stato e Regione Friuli-Venezia Giulia — dovrebbero prima di tutto tener conto della lealtà e della buona volontà di ciascun cittadino di parlata slovena della provincia di Udine e poi non dar retta ai falsi nazionalisti che vorrebbero a ogni costo e con ogni mezzo, specie con la più velenosa e odiosa propaganda, far scomparire ogni traccia di civiltà di origine slovena.

Pertanto uno degli aspetti che più stanno a cuore, in linea storica e morale, alle popolazioni di parlata slovena della provincia di Udine è quello dell'insegnamento scolastico che esse, per i loro figli, invocano venga impartito nella lingua materna.

E infatti, più che tutto, nella lingua materna che ciascuno trova motivo di orgoglio e di fierezza. E' in verità, con la lingua materna, indistruttibile, dolce e fortevole catena di ogni popolo, che si immedesimano i tratti delle proprie origini e della propria storia; che si individuano e si preservano i più nobili valori di ogni epoca delle proprie genti; che si esprimono i sentimenti più naturali ed elevati di tutta una razza.

Alla luce di questi aspetti non si dovrebbe certo attendere più oltre per concedere alle popolazioni di parlata slovena della provincia di Udine l'uso della lingua madre nell'insegnamento scolastico.

Ed a questo proposito non si può passare sotto silenzio la determinazione presa, e che voci ufficiose ci riferiscono, e che noi ci auguriamo siano vere, dalla Curia di Udine e che consisterebbe nell'aver autorizzato il proprio clero, nei territori con popolazione di parlata slovena, ad usare in chiesa la lingua locale.

Se la notizia è veramente vera forse salterà fuori qualcuno per affermare trattarsi di un supposto abuso mentre altri diranno che si tratta di un atto conseguente ad una decisione presa dal Concilio Ecumenico voluto da quel democratico Papa contadino che fu Giovanni XXIII; decisione, per meglio spiegarci, che permette di usare durante la messa, al posto del latino, di non facile comprensione, la lingua o il dialetto usati nelle rispettive località.

Pertanto, anche volendola riguardare e giudicare sotto il proprio punto di vista, la determinazione della Curia di Udine, che, ripetiamo, ci auguriamo corrisponda a verità, costituisce indubbiamente un buon sintomo ed una incoraggiante e valida indicazione per coloro che intendono e vogliono far osservare scrupolosamente i precetti fissati dalla Costituzione della Repubblica italiana e dallo Statuto Speciale della Regione Friuli-Venezia Giulia a favore delle minoranze linguistiche.

Dal « Ponte del Diavolo »: la zona alta di Cividale con il Natisone e, sul fondo, i monti che cingono e proteggono la Slavia Friulana.

L'insegnamento nella lingua madre

Rileviamo con soddisfazione che gli incontri dei Comitati Direttivi della Slovensko Kulturno-Gospodarska Zveza di Trieste e dell'Unione degli Italiani dell'Istria e Fiume, si succedono con una certa frequenza e, quel che più conta, con risultati positivi.

In uno di questi incontri si è ampiamente discusso sul problema della scuola, ed in merito è stato detto e ribadito che le istituzioni prescolastiche e scolastiche di un gruppo etnico contribuiscono in modo decisivo alla conservazione

del sentimento e delle tradizioni culturali nazionali poiché non si limitano ad esercitare il proprio influsso positivo sulla generazione affidata alla loro opera educativa e istruttiva ma agiscono in genere sull'intera comunità nazionale. Esse pertanto sono condizioni insostituibili per il pieno sviluppo di un gruppo etnico, fattore determinante della sua prosperità in senso nazionale e garantiscono la formazione dei vari quadri chiamati a soddisfare non solo le necessità generali del gruppo etnico ma anche quelle particolari ad esso proprie.

Tali istituzioni si inquadrono nel sistema del Paese cui esso appartiene; e di questo sistema esse seguono l'impostazione programmatica, la struttura organizzativa, le finalità educative ed istruttive; fanno proprie le soluzioni progressive adeguate alle esigenze di una società moderna e in sviluppo e si impegnano per la loro realizzazione, conservando però le loro peculiarità inconfondibili, in modo da garantire all'appartenente al gruppo etnico una educazione che rispetti le caratteristiche della sua cultura e ne coltivi il sentimento nazionale.

Durante la riunione ci si è trovati pienamente d'accordo che all'alunno del gruppo etnico bisognerebbe assicurare la istruzione professionale nella lingua materna dopo l'assolvimento della scuola di obbligo e che sarebbe opportuno istituire per apprendisti scuole o corsi nella lingua materna o garantire almeno l'apprendimento delle materie di cultura generale e della terminologia professionale nella lingua nazionale. A tale scopo si dovrebbe far confluire, per tali materie, in sezioni separate, gli apprendisti dei vari ramii di una determinata località o facilitare con borse di studio la frequenza di queste scuole in altre località. Circa la formazione professionale si dovrebbero fondare istituti professionali tecnici nella lingua materna; e in quanto al servizio pedagogico culturale, ispettivo e di vigilanza dovrebbe essere svolto da personale qualificato appartenente al gruppo etnico. In particolare per il personale che presta servizio nelle scuole del gruppo etnico sloveno in Italia, occorrerebbe procedere alla regolarizzazione del loro studio giuridico in modo da eliminare e correre le ingiustizie finora subite.

Naturalmente noi ci troviamo pienamente d'accordo con tutto ciò che hanno discusso e approvato i due Comitati Direttivi in merito alla scuola; e quello della scuola è anche un problema nostro locale, e precisamente della Slavia Friulana e della Val Resia le cui popolazioni (una comunità etnica di circa quarantamila anime) sono in effetti non considerate e quindi escluse dai benefici — tutela e difesa — sanciti sia dalla Carta Costituzionale che dall'articolo 3 dello Statuto Speciale della Regione Friuli-Venezia Giulia.

Noi qui, alla luce delle nostre buone ragioni, ancora una volta ci sentiamo in dovere, per gli obblighi che ci derivano dall'aver accettato di batterci per la tutela e la difesa dei finora misconosciuti diritti dei cittadini di parlata slovena della Provincia di Udine, di reclamare che si provveda anche da noi, se non proprio a creare per il momento particolari scuole, almeno ad impartire l'insegnamento scolastico nella lingua madre nelle scuole frequentate da alunni di parlata slovena.

E sarebbe proprio questo il primo passo verso il merito riconoscimento della Comunità linguistica slovena nella Provincia di Udine.

Dell'insegnamento nella lingua materna ne parliamo anche in altra parte del giornale.

MASAROLIS NON INTENDE SCOMPARIRE

Le popolazioni di parlata slovena devono continuare a vivere a casa propria

Molti pensano che i paesi abitati da popolazione di parlata slovena più depresso siano destinati a morire a causa del notevole flusso emigratorio

E' da un bel po' che noi andiamo illustrando la preoccupante situazione economica — e non solo economica ma anche sociale — in cui versano le popolazioni di molti, troppi Comuni della Provincia di Udine ed in particolare quelli della Slavia Friulana e della Val Resia dove ancora l'insegnamento scolastico non viene impartito, come desiderabile, nella lingua madre.

Ogni tanto qualcuno saltava fuori per dirci che indugiavamo di proposito sullo stato miserando di certi nostri Comuni e più precisamente degli abitanti di questi Comuni; abitanti che si sono sempre dimostrati cittadini leali e lavoratori ammirabili.

Oggi noi siamo contenti che anche altri — e citiamo nomi noti di grande valore e di illimitata stima: ad esempio gli studiosi dottori Aldo Barbina, Piero Mattioni e Carlo Dal Cer — abbiano rilevato e fatto conoscere a loro volta il vero volto, triste e angosciato, dei paesi della Provincia di Udine.

ne che sotto certi aspetti ben si possono classificare sottosviluppati.

Ad esempio il dott. Barbina, riallacciandosi alle indagini condotte dai Mattioni e dal Dal Cer, è giunto alla conclusione che il reddito agricolo di Masarolis, Reant e Tamoris, tre località del Comune di Torreano di Cividale, è di appena 115 mila lire, mentre per l'Italia il reddito medio è di 380 mila lire e per la Provincia di Udine 340 mila lire.

Ci sono, è vero, le rimesse degli emigranti che però raggiungono mensilmente, e nei soli mesi lavorativi, le 50/60 mila lire. Ed a proposito di emigrazione le tre località nominate hanno dato il 39% di uomini (quasi tutti capifamiglia) e il 16% di donne: è una delle percentuali più elevate.

Che a Masarolis e altrove il doloroso fenomeno emigratorio, che spezza le famiglie e scardina gli affetti, sia grave e preoccupante lo stanno appunto a dimostrare le cifre suesposte. Ma perchè, anziché incoraggiare questo triste e controriproduttivo fenomeno, non si pensa ad eliminarlo od almeno, per il momento, ad attenuarlo?

C'è tanto da fare a Masarolis che manca perfino di mezzi di trasporto, che dispone di un solo televisore (ce l'ha la parrocchia) e di qualche oste-riuccia: sette in tutto tra Masarolis, Reant e Tamoris quindi una ogni cinquantamila abitanti.

Il dott. Barbina osserva che gli interventi attuati e programmati per rillevare l'economia dei paesi ultradepressi non possono risolvere la questione. E sottolinea che: « l'unico risultato che possono ottenere è rallentare l'emigrazione, trattenere ancora la popolazione in ambienti dove la vita è durissima, prolungare l'agonia di paesi che sono comunque destinati a scomparire. Bisognerà allora avere il coraggio di cercare soluzioni nuove. Non essendo possibile e giusto mantenere le popolazioni in loco, l'unica possibilità che resta è aiutare la popolazione ad andarsene »; e per meglio far condividere quest'ultimo suggerimento il Barbina ricorda che già nel lontano 1906 in Calabria si effettuavano trasferimenti di paesi.

C'è dunque qualcuno che suggerisce di trasferire altrove le popolazioni dei paesi ultradepressi come già si è cominciato a fare, appunto, in Calabria e altrove. Certo è una delle tante prospettive, e forse la più comoda.

Noi però diciamo subito che non siamo affatto d'accordo con questo prin-

cipio. Noi invece siamo del parere che non bisogna in alcun modo incoraggiare lo sgretolamento dell'unità etnica e linguistica e che la popolazione, invece di trasferirsi altrove, sia più giusto e più umano non solo farla rimanere in loco ma soprattutto farla aumentare.

Sta agli organi responsabili provvedere, in modo adeguato e non con mezzucci che hanno tutto il sapore di elemosina, affinché nei paesi montani ultradepressi rinascia la vita, creando in primo luogo in loco fonti di lavoro e favorendo tutte le altre attività, turismo compreso, che alla zona possono conferire motivo di miglioramento economico e sociale.

Questa, a nostro parere, è la strada maestra che conduce direttamente alla vera rinascita economica e sociale dei territori considerati. E così soltanto verrà a cessare il triste fenomeno emigratorio.

Si dice che le Casse dei Comuni sono vuote: in gran parte è vero. Ma vi sono anche le Casse della Provincia, della Regione e dello Stato! Più che tutto lo Stato che spende miliardi su miliardi per spese non proprio sempre produttive e perfino per andare incontro ai Paesi sottosviluppati.

E Masarolis, Reant, Tamoris e compagnia non costituiscono forse dei territori virtualmente sottosviluppati o quasi? E allora?

A questo punto noi ci permettiamo una considerazione. Che ci siano ancora parecchi ammalati di nazionalismo a desiderare la scomparsa delle popolazioni di parlata slovena è un fatto di verità; ma è anche un desiderio che non sarà mai esaudito in quanto queste popolazioni non hanno affatto alcuna intenzione di scomparire, di eliminarsi cioè volontariamente, né di piantare in asso la terra a loro tanto cara e tanto meno di lasciarsi snazionalizzare o assimilare che in fondo è la stessa cosa.

All'opposto queste popolazioni continueranno a lottare con la massima decisione non solo per la loro sopravvivenza e il loro rafforzamento numerico ma anche per conquistare migliori condizioni di vita e di lavoro e far sì che i loro diritti culturali e linguistici vengano effettivamente tutelati e difesi come sta scritto nella Carta Costituzionale della Repubblica Italiana fondata sul lavoro e nell'articolo 3 dello Statuto Speciale della Regione Friuli-Venezia Giulia.

Noi qui, alla luce delle nostre buone ragioni, ancora una volta ci sentiamo in dovere, per gli obblighi che ci derivano dall'aver accettato di batterci per la tutela e la difesa dei finora misconosciuti diritti dei cittadini di parlata slovena della Provincia di Udine, di reclamare che si provveda anche da noi, se non proprio a creare per il momento particolari scuole, almeno ad impartire l'insegnamento scolastico nella lingua madre nelle scuole frequentate da alunni di parlata slovena.

E sarebbe proprio questo il primo passo verso il merito riconoscimento della Comunità linguistica slovena nella Provincia di Udine.

Dell'insegnamento nella lingua materna ne parliamo anche in altra parte del giornale.

La vita della donna in montagna è sempre dura. Oltre alla casa e ai bambini essa deve provvedere a tutti i lavori, anche i più pesanti, di pertinenza degli uomini dovuti emigrare.